

2. Вузовская наука сегодня: организация, управление, функционирование. — Х. : РИП «Оригинал», 1995. — 254 с.
3. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. / За ред. В.І. Лозової. — Х : ОВС, 2006. — 496 с.
4. Мараш Я.Н. Студенческий научно-исследовательский кружок / Я.Н. Мараш. — Мн. : Университетское, 1989. — 134 с.
5. Микитюк О.М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України / О.М. Микитюк. — Х. : ОВС, 2003.— 276 с.
6. Чепіль М.М. Підготовка вчителя трудового навчання : історія, реалії та перспективи : монографія / М.М. Чепіль, А.В. Федорович; за ред. М.М. Чепіль. — Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2008. — 240 с.

Нестеренко В.М., Стешенко В.В., Стешенко Б.В. Научно-исследовательская работа студентов в кружках как составляющая специальной подготовки будущего учителя трудового обучения.

Рассмотрено становление процесса приобщения студентов высших учебных заведений к научно-исследовательской работе и определены методические условия организации их работы в научных кружках как средства специальной подготовки будущего учителя трудового обучения.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа студентов; научные кружки в ВНЗ; специальная подготовка будущего учителя трудового обучения.

Nesterenko V., Steshenko V., Steshenko B., Research work of students in scientific circles as part of special training of the future teacher of labor training.

Considered the formation process of familiarizing the students of higher educational institutions for scientific research and methodical conditions defined organization of their work in scientific circles as a means of special training of the future teacher of labor training.

Key words: robot research students ; scientific circles in the BIS ; special training of the future teacher of labor training .

УДК 378.14

Ягупець С.Ю.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ

Проаналізовано різноманітні погляди на компетентність в цілому та базові теоретичні поняття проектно-технологічної компетентності

майбутнього вчителя технологій. Запропоновано схему інтеграції різних підходів до його професійної підготовки на основі компетентнісного підходу.

Ключові слова: компетентнісний підхід; компетенції; проектно-технологічна компетентність.

Постановка проблеми. Одним з головних завдань вищих закладів освіти є забезпечення підготовки студентів до професійної діяльності і формування готовності до постійного професійного розвитку. Слід зазначити, що поняття «постійний професійний розвиток» було введено Ричардом Гарднером, який досліджував цю проблему в середині 70-х років ХХ ст. при Йоркському університеті. Як передбачено Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті, пріоритетом державної політики в галузі освіти України є перехід від авторитарної моделі навчання до особистісно орієнтованої. Відбувається різка переорієнтація оцінки результату освіти з понять «підготовленість», «освіченість», «загальна культура», «вихованість» на поняття «компетенція», «компетентність».

Відповідно, фіксується компетентнісний підхід в освіті, який отримує широке розповсюдження. В той же час, необхідно зважувати на те, що в розумінні сутності компетентнісного підходу, так і в масштабності його застосування існує багато складних, поки що важко, адекватно, визначаємих аспектів. Ситуація, що виникла сьогодні із компетентнісним підходом, на наш погляд, схожа на ту, що характеризувала розробку системного підходу.

Ринок праці, на сучасному етапі, потребує такого, вчителя, який здатний професійно діяти, відповідально вирішувати завдання освіти за плинних умов педагогічної дійсності. А отже гостро постає проблема підготовки професійно компетентних педагогів, становлення яких відбувається впродовж всього процесу професійної підготовки у вищому навчальному закладі. З огляду на це актуальною стає проблема якісної зміни системи підготовки вчителів технологій, яка повинна бути зорієнтована на формування і розвиток всіх складових професійної компетентності учителя, включно і проектно-технологічної.

Аналіз остатніх досліджень. Професійна компетентність як пріоритетна характеристика фахівця опинилася в фокусі уваги педагогічної науки останніх десятиріч. За останній час з'явилась низка досліджень, присвячених питанням формування різних видів компетентності студентів в процесі їх професійної підготовки. В дослідженнях розглядаються: професійна компетентність (Н. Гусак, Ю. Койнова, А. Райцев та ін.), професійна технологічна компетентність (В. Стешенко), психолого-педагогічна компетентність (Т. Маркіна, С Молчанов та ін.), комунікативна компетентність (В. Кашницький, Г. Кудрявцева), соціальна

компетентність (В. Басова, Л. Берестова), інформаційно-технологічна компетентність (О. Торубара, С. Яшанов).

Мета статті – обґрунтування та визначення педагогічних умов формування проектно-технологічної компетентності майбутнього вчителя технологій в процесі його професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Професійні і соціальні компетентності характеризують предметно-соціальний план професійної діяльності, що переконливо подано А.Вербицьким в контекстній теорії професійної освіти [3]. Соціальні ключові компетентності характеризуються: багатофункціональністю; надпредметністю і міждисциплінарністю; вони вимагають значного інтелектуального розвитку, абстрактного мислення, саморефлексії, визначення власної позиції, самооцінки, критичного мислення.

З номенклатури соціальних компетентностей (здоров'язбереження, саморозвиток, інтеграція знань, соціальна взаємодія, інформаційно-технологічна, предметно-діяльнісна), були – виокремлені наступні ключові соціальні компетентності: здоров'язбережувача, громадянська, соціальної взаємодії, спілкування, роботи з інформаційними потоками.

Трактування поняття «компетентність» як основного, що обумпільює компетентнісний підхід, та трактовка поняття «ключова компетентність», як об'єкту формування, дозволяють більш виважено дати відповідь на питання: як співвіднесуться між собою, зокрема, з компетентнісним підходом, всі існуючі й ті, які реалізуються в наш час, підходи до освіти, до освітнього процесу щодо формування соціальних компетентностей в широкому контексті методологічного рівневого аналізу?

Разом з результативно-цільовим, потенціально-актуальним компетентнісним підходом реалізується й особистісно-діяльнісний підхід, мета якого формування соціальних компетентностей в навчальному процесі-співвідноситься, з одного боку, з глобальною метою будь-якої освітньої системи – розвитком особистості (в єдності інтелектуальних, емоційних, вольових якостей і таких, як відповідальність, цілеспрямованість, толерантність, громадянськість та ін.). З іншого боку, особистісно-діяльнісний підхід, передбачаючи активну схему суб'єкт-суб'єктної взаємодії учня/студента та педагога, забезпечує організацію діяльності першого по засвоєнню всіх компонентів компетентності за допомогою як змісту, так і організаційно-управлінських форм освіти. Суттєвим є те, що в реалізації цього підходу проявляється гуманістична спрямованість формування соціально-професійних компетентностей людини.

Як показує аналіз проблеми, стан підготовки вчителів технологій якнайкраще піддається процесам дегуманізації та прагматизації, що обумовлено специфікою змісту підготовки. А отже, не поодинокими є прояви нездатності сучасної педагогічної освіти ефективно впливати на

розвиток студента як соціального суб'єкта. Більшість сучасних проблем, що виникають у сфері підготовки вчителів технологій, відрізняються принциповою новизною й складністю. Перебудова всієї системи освіти відповідно до сучасних вимог на справі означає глибокі зміни в цілях, змісті, формах і методах навчання. А це, в свою чергу, викликає зміни в традиційній структурі системи підготовки вчителів трудового навчання і заміни самих принципів, на яких воно будувалося раніше.

Розробка проблематики реалізації освітньої парадигми підготовки вчителів технологій, що ґрунтується на принципах фундаментальності, цілісності, спрямованості на задоволення інтересів особистості, широко висвітлена в наукових публікаціях українських учених (О. Авраменко, Є. Кулик, Л. Оршанський, В. Стешенко, В. Сидоренко, О. Торубара, С. Ткачук, В. Титаренко, С. Яшанов та ін.). Це дозволяє виокремити певні якісні характеристики нової освітньої домінанти освіти: від раціоналістичних технократичних цінностей до цінностей культурних і гуманітарних, внаслідок чого відбувається перехід від репродуктивної моделі освіти до гуманістичної, культуроорієнтованої моделі; зміна ідеалу сучасного вчителя технологій, у якому домінує художньо-конструкторська складова і не утилітарна, а глобальна мета освіти, що полягає у формуванні компетентного фахівця, який усвідомлює кризу сучасної культури та уявляє собі шляхи виходу з неї. Зважаючи на специфічні аспекти нової освітньої парадигми, логіка сучасного освітнього процесу отримує інший напрям у розумінні цілей, завдань і змісту підготовки вчителів технологій, яке все більше розширює кінцеві цілі освіти та традиційні обрії професійної педагогічної діяльності.

Наукова дискусія, що визначає методологію й напрями підготовки майбутнього вчителя технологій, розглядає питання про парадигму в різних площинах, яка на думку більшості фахівців може бути охарактеризована наступним чином: формування особистості, яка володіє когнітивною ментальністю, культурними сенсами і цінностями, культурними нормами і орієнтирами (культура праці, побуту, спілкування); орієнтація на соціокультурне середовище; формування іміджу студента і вищого начального закладу.

Між тим, існує низка проблем в системі вищої педагогічної освіти, які формально не зачіпаючи сутність і структуру компетентнісного підходу безумовно впливають на можливості його використання, серед них [1]: використання в початковому процесі електронних освітніх ресурсів; кваліфікація викладачів і їх професійна адекватність не тільки компетентнісному підходу, але й більш традиційним уявленням про професійну педагогічну діяльність; суперечність різних ідей і уявлень, що існують у сучасному освітньому просторі; внутрішні суперечності найбільш популярних напрямів модернізації освіти: ідї профілізації старшої школи та одночасного розвитку шкільного самоуправління й

централізації системи на рівні освітніх округів; низький рівень знань у майбутніх учителів технологій.

На цьому рівні методології водночас з компетентнісним і особистісно-діяльнісним підходом в освіті реалізується ситуаційно-проблемний підхід, згідно з цим організаційно-управлінська форма освіти, що спрямована у нашому випадку на формування соціальних компетентностей учнів/студентів, передбачає створення навчальних ситуацій різних рівнів проблемності. Ці ситуації повинні бути, за влучним визначенням Б. Ліхачова, «жизнеотношенческими», спрямованими як на засвоєння засобів і способів розв'язання проблеми, так і на формування ціннісно-сенсового ставлення до їх змісту. Виокремлені І. Зімньою, О. Ковалевською, А. Матюшкіним рівні проблемності розв'язання навчальних задач (за предметом, способом, засобами та їх комбінаторики) використовуються як теоретична основа моделювання процесу формування соціальної компетентності.

Спираючись на трактування задачі як одиниці навчальної діяльності (А. Маркова, Д. Ельконін), в процесі формування соціальних компетентностей реалізується задачний підхід (в загальному контексті робіт Г. Балла, В. Стешенко, С. Яшанова та ін.). Цей підхід передбачає попереднє моделювання педагогом ієрархії позиційно-рольових задач, які передбачають розв'язання учнем проблем соціальної взаємодії в її адекватному комунікативному оформленні та спрямованих на формування й наступну реалізацію компетентностей громадянськості, спілкування, збереження здоров'я та т. ін. Процес формування цих компетентностей вміщує технологічний підхід як соціально організовану послідовність навчальних дій з розв'язання навчальних задач.

Отже, компетентнісний підхід є важливим, але тільки одним з планів розгляду та організації такого складного явища, як освіта в загальній ієрархії рівневої структури його методологічного аналізу. Зауважимо, що компетентнісний підхід у його первинному варіанті, запропонованому розробниками ключових компетенцій для молодих європейців, підсилює в основному практичну орієнтацію освіти, акцентує увагу на операціональній, навичковій складовій результату. У вітчизняній психолого-педагогічній науці, ми спостерігаємо орієнтацію переважно на ціннісно-сенсову, змістову складову освіти, компетентнісний підхід не протиставляється традиційному, а коригується відповідно до знань, умінь і навичок.

Відповідно до цього А. Тоффлер зауважував, що «завтрашній день вимагає не мільйони поверхово начитаних людей, не лише володіння інформацією, а й володіння способами працювати з нею. Насамперед за все, студенти повинні навчитися відкидати старі ідеї, вміти змінюватись і змінювати їх».

Деякі зарубіжні дослідники (Р. Хайгерті, А. Мейхью та ін.) розглядали будь-якого професіонала як носія шести типів професійних компетенцій, що сукупно становлять ядро (інваріант) професійної кваліфікації. Це: технічна, комунікативна, контекстуальна, (володіння соціальним контекстом, в якому існує професія), адаптивна (здатність передбачати й реалізовувати зміни в професії, пристосовуватись до професійних контекстів), концептуальна, інтегративна (уміння мислити в логіці професії, розставляти пріоритети і вирішувати проблеми у відповідному професійному стилі та т. ін.) [2].

Нині системи освіти різних країн Європи при всій їх культурно-національній різноманітності й специфіці економічного розвитку характеризуються двома тенденціями. Це: перехід до професійних стандартів, що ґрунтуються на результатах; і системний опис кваліфікацій в термінах професійних компетенцій. Окрім того, створюються європейські організаційні структури з упровадження своєрідного «європаспорта» – сертифіката, в якому будуть означені засвоєнні студентом компетенції й кваліфікації, що пройшли процедуру взаємовизнання, а також доповнення європейського резюме спеціальним додатком з переліком освоєних спеціальних професійних і ключових компетенцій. Приймаючи необхідність підсилення практичної орієнтації компетентісного підходу ми цим розширяємо його зміст за рахунок особистісних складових, що забезпечує його гуманістичну спрямованість.

Поняття компетентісної освіти прийшло до нас з інших країн. Методологічна база для виникнення терміну «компетентісний підхід» була закладена в 60–х роках минулого століття американськими вченими, а згодом включена до професійних освітніх програм США 1970–х років, професійно–підготовчих програм Великобританії та Німеччини в 1980–х роках [6]. Поява нового підходу в системі освіти спричинила ряд дискусійних питань і активно обговорювалась на різноманітних форумах, оскільки саме в цей час прозвучала низка звинувачень, щодо некомпетентності викладачів, а також їх неспроможності підготувати висококваліфікованих спеціалістів. Ось чому виникла необхідність пояснення «компетентності», а також визначення компетентностей, якими повинен володіти викладач для ефективної підготовки майбутніх спеціалістів.

Саме поняття «компетентісна освіта» (Competency–Based Education) виникло в процесі вивчення досвіду роботи американських учителів. Джон Равен відповідно до цього писав: «Незвичайною у цьому підході була спрямованість турботи зусиль викладача. На відміну від більшості своїх колег, вчителька, яка працювала в цьому класі, не була особливо заклопотана виконанням програми (і за змістом, і за термінами). Натомість її увагу було зосереджено на компетентностях, які учні могли набути, виконуючи ту чи іншу роботу. Ці компетентності містили стандартні

шкільні навички: читання, письмо, орфографію та лічбу. Проте вони включали також пошук інформації, необхідної для досягнення мети, винахідливість, уміння переконувати, керувати та ін.» [6]. Цей напрямок займав також провідні позиції у вищій педагогічній освіті США в 1980–х роках. Компетентнісно–орієнтоване навчання впливало не лише на структуру та форми навчання, але й на практичне накопичення знань. Хоча вимоги щодо впровадження компетентнісно–орієнтованого навчання залежать від кожної конкретної країни, початкові та основні його принципи залишились незмінними з 1960–х років, а саме: зосередження уваги на результаті навчання, збільшення кількості практичних занять, результат, як видима компетентність, оцінка набутої компетенції, удосконалення набутих знань [6].

Звернення до компетентнісного підходу в підготовці майбутніх учителів технологій ґрунтується на розумінні того, що сьогодні на перший план виходить не тільки те, що знає спеціаліст, але й те, що він уміє робити чи здійснювати як професіонал. У реальній діяльності вчителя технологій прояв професійної компетентності забезпечується єдністю всіх змістовно-операційних і мотиваційно-ціннісних структур, знаходиться в тісному взаємозв'язку з професійною майстерністю, професійною культурою, професійною та особистісною готовністю. Отже, за компетентнісного підходу до змісту освіти, як і при традиційних підходах, входять знання, способи та досвід репродуктивної й творчої діяльності, досвід ціннісного ставлення до світу, але при цьому основний акцент робиться на практичному оволодінні цим змістом.

Численні дослідження психологів і педагогів в галузі використання компетентнісного підходу в освіті (як зарубіжний досвід – Д. Брунер, І. Вільш, Д. Гриффіт, М. Холстед і ін., так і досвід країн пост-радянського простору – І. Зімняя, Г. Серіков, Н. Радіонова і ін.) [4;7] дозволяють розглядати компетентнісний підхід як: один з найважливіших напрямів розвитку освіти, що дозволить ліквідувати невідповідність між існуючою підготовкою вчителів і реальними потребами суспільства; засіб орієнтації освіти на особистісно значущі результати навчання; один з підходів до оцінювання ефективності професійної підготовки студентів. Більшість педагогів погоджуються з тим, що первинна підготовка до педагогічної професії розглядається як базова стадія в процесі освіти вчителів, тому що у зв'язку з постійним оновленням і розвитком загальних і педагогічних знань, з реформами, що відбуваються у сфері освіти, неможливо передати всіх тих необхідних знань, умінь та навичок, які знадобляться для ефективної професійної педагогічної діяльності. Отже компетентнісний підхід можна вважати основою реформування сучасної освіти.

Освітня парадигма передбачає формування особистості вчителя у світлі випереджувального зростання її можливостей. Результат такого

розвитку може бути продіагностований через окремі компетенції, набуті особистістю в процесі навчання.

Запровадження Державних стандартів освітньої галузі «Технологія», якісно нових програм з трудового навчання в загальноосвітніх навчальних закладах вимагає відповідних змін і в системі професійної підготовки вчителів цього навчального предмета, де важливе значення надається оновленню змісту інформативної й технологічної підготовки. Значимість технологічної підготовки для системи підготовки вчителів технологій набуває особливої актуальності з огляду на розширення різних форм технологічної діяльності. Проектно-технологічну підготовку майбутніх учителів технологій слід розглядати як керований процес, що вдосконалюється з урахуванням особливостей інформативної і технологічної діяльності, затребуваності вчителя технологій загальноосвітніми і спеціальними навчальними закладами та передбачає високий рівень проектно-технологічної компетентності майбутніх учителів технологій.

Для реалізації компетентнісного підходу необхідна інтеграція всіх відомих стилів навчання, що дозволяє об'єднати позитивні риси кожного з них і сформувати новий індивідуальний стиль пізнавальної діяльності (ІСПД). Адже формування ІСПД здійснюється через здатність до самоідентифікації та самореалізації майбутнього учителя технологій, розвиток рефлексивних і комунікативних умінь, створення підтримуючого професійного середовища, застосування багаторівневої, гнучкої, практико-орієнтованої системи освітніх програм. Відповідно, ці підходи мають бути інтегровані, але на основі компетентнісного підходу (табл. 1).

Таблиця 1

Інтеграція підходів при професійній підготовці вчителя технологій на основі компетентнісного підходу

Контекстний підхід	Розвиваючий підхід	Професіографічний підхід
Навчання на основі реальної професійної діяльності	Розвиток індивідуальних здібностей і творчої спрямованості особистості	Виявлення і розвиток професійнозначущих якостей
Професійні уміння	Творча рефлексія	Сформовані ПЗК
Компетентнісний підхід		
Навчання знанням, умінням і навичкам; розвиток індивідуальних творчих здібностей; особистісно-професійний розвиток; формування компетенцій на основі соціальної і педагогічної реальності		
Інтегративна (соціальна, професійна, творча, рефлексивна) діяльність студента		
Творчорефлексуючий фахівець, який має соціальні і професійні компетенції		

На необхідність синтезу кращих ідей відомих сьогодні моделей освіти з позиції потреб учня/студента звертає в своїх роботах увагу Б. Коротяєв [5]. Він зазначає, що необхідно формувати стиль професійної діяльності майбутнього вчителя переважно у діяльності з провідною самостійною роботою у вищих навчальних закладах, що працюють за ідеями філософії освіти.

Висновки. Таким чином, зміна вимог до особистості майбутнього вчителя технологій, рівня його професіоналізму та професійних компетентностей вимагає модернізації підходів до професійної підготовки студентів відповідно до вітчизняних і світових стандартів, інтеграційних тенденцій в сучасному полікультурному освітньо-виховному просторі. Професійна підготовка вчителів технологій має відбуватися із застосуванням професійно-орієнтованих технологій навчання, в основі яких полягає компетентнісний підхід і комплексний підхід до проектування змісту та використання методів, засобів і форм навчання, що забезпечує не тільки всебічний розвиток майбутніх учителів, а й поетапне формування їх готовності до професійної діяльності відповідно до можливостей, здібностей і навчальних досягнень кожного.

Але, проектно-технологічна компетентність не може формуватися при вивченні традиційних дисциплін, а повинна систематично інтегруватися в цілісний процес навчання, що передбачає дотримання таких педагогічних умов: визначення соціальних і базових професійних компетенцій майбутнього вчителя технологій, перехід у діяльності викладача від трансляції знань і способів діяльності до проектування індивідуальних траєкторій розвитку студента з метою формування ІСПД, використання викладачами принципово інших оціночних процедур, які повинні бути чутливими до особливостей досвіду професійної педагогічної діяльності тощо. Розробка цих змін і визначає перспективи подальших наших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білосевич І.А. Розвиток технічного мислення у майбутніх вчителів технологій в процесі навчання спеціальних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / І.А. Білосевич. – Чернігів, 2011. – 20 с.
2. Бичева И.Б. Развитие профессиональной компетентности педагогических кадров дошкольных образовательных учреждений : дис. ... канд. пед. наук. – Н. Новгород, 2003. — 116 с.
3. Вербицкий А.А. Новая образовательная парадигма и контекстное обучение. – М., 1999. – 263 с.
4. Зимняя И.А. Социально-профессиональная компетентность как целостный результат профессионального образования (идеализированная модель) // Проблемы качества образования. Кн.2. – М.; Уфа : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. – 213 с.

5. Коротяев Б.И. Взгляд в будущее высшего педагогического образования с позиций теории педагогической философии : монография / Б.И. Коротяев. – Луганск : Изд-во ГУ «ЛНУ имени Тараса Шевченко», 2013. – 260 с.

6. Bowden John. Competency-Based Education — Neither a Panacea nor a Pariah. Available / John Bowden : www.crm.hct.ac.ae/events/archive/tend.018.bowden.html.

7. Wilsz J. Mechanizmy zwiększające samostrowność człowieka w procesie edukacji ogólnotechnicznej / J. Wilsz // Nauki techniczne. Dydaktyka techniki / Pod. red. W. Furmanka, W. Walata. – Rzeszów, 2002.

Ягупец С.Ю. Компетентностный подход в высшем профессиональном образовании будущего учителя технологий.

Проаналізовано різноманітні погляди на компетентність в цілому та базові теоретичні поняття проектно-технологічної компетентності майбутнього вчителя технологій. Запропоновано схему інтеграції різних підходів до його професійної підготовки на основі компетентнісного підходу.

Проанализировано различные взгляды на компетентность в целом и базовые теоретические понятия проектно-технологической компетентности будущего учителя технологий. Предложено схему интеграции разных подходов к его профессиональной подготовке на основе компетентностного подхода.

Ключевые слова: компетентностный подход; компетенция; проектно-технологическая компетентность.

Yagupets S.Y. Competence approach in higher professional education.

This article analyzes the basic theoretical concepts of research problems of formation of project-technological competence of the future teachers of technology in the process of training. It represent different views on competence as a whole , as well as outcome measures analyzed reorientation of education with the concepts of "preparedness", "education", "common culture", "education" or the concept of "competence" , "competence" of the students. The scheme of integration approaches to training teacher's technology competency-based approach.

Keywords: competence, design and technological competence, competence approach.